Бўлажак хорижий тил ўқитувчининг касбий нутқ компетенсиясининг тузилиши

Г.О.Мақсудова

Низомий номидаги ТДПУ

Ижтимоий-гуманитар йўналишларда хорижий тиллар кафедраси мудири,

доцент

Аннотация. Ушбу мақолада касбий нутқ компетенсия тушунчаси, бўлажак хорижий тил ўқитувчиларининг касбий нутқ компетенсиясининг тузилиши, таркибий қисмлари ёритилган. Мақолада касбий нутқ компетенсиясининг услубий тематик муқобили учун нутқда белгиланган мақсадга эришиш шарти устуворлиги баён этилган.

Калит сўзлар: касбий нутқ компетенцияси, тақдимот, муаммолилик, тескари алоқа, муваффақиятли ўқитиш

Чет тили ўқитувчисининг касбий нутқ компетенцияси тузилиши таркибий қисмларнинг ўзгармас боғлиқлиги билан тавсифланади. Касбий нутқ компетенсияси таркибидаги ички алоқалар барқарор бўлиб, обектнинг яхлитлигини ва унинг ўзига хослигини таъминлаши керак. Нутқ компетенсияси таркибида ташқи алоқалар муайян мақсад учун тузилган. Мақсадларни белгилаш стратегиялари - бу талабаларни ўқитиш ва тарбиялашнинг умумий дидактик мақсадлари, шунингдек, чет тили дарсида нутқ фаолияти турларини ўргатишнинг махсус услубий мақсадлари.

Чет тили ўқитувчисининг касбий хулқ-атвори стратегияси бўлган касбий нутқ компетенсиясининг таксономик инвариант моделидан фарқли ўлароқ, касбий нутқ компетенсиясининг тузилиши чет тили дарси тизимидаги йўналтирилган ҳаракатнинг ҳар бир мазмунли компонентининг муносабатларини акс эттиради. Бу тузилиш бурчак ва нутқ жараёнларининг ишлаш даражаларининг фарқига боғлиқ. Шу билан бирга, нутқ компетенсияси таркибий қисмларининг бир вақтда боғланиши чет тили дарсининг умумий педагогик ва аниқ мақсадларига эришишни таъминлайди.

Тақдимот. Таълим ва тарбия контекстининг тақдимоти ижтимоий шартли мулоқотда содир бўлади. Мулоқотнинг ўзи мулоқот иштирокчиларининг муҳити ва мақсадлари билан белгиланадиган бир қатор ҳолатлар сифатида тушунилади. Ушбу икки омил - атроф-муҳит ва мақсадлар - ҳаракатларнинг тўлиқ циклини тасвирлаш учун алоқа чекланган бўлиши мумкин ва чекланиши керак, яъни ижтимоий шартли муҳитда мақсадни амалга ошириш. Нутқ фаолияти сифатида тақдимот таълим мулоқотининг мақсадли асоси қонунига бўйсунади. Чет тили ўқитувчисининг касбий мақсадлари кўпинча кутилган натижалар билан белгиланади. Тақдимотда кутилаётган натижанинг мана шу тасвири имкон қадар кўпроқ бўлиши керак: кўрсатма, янги ғоя ёки нақшнинг киритилиши ёки ишлаб чиқилаётган маҳорат ёки кўникма тавсифи. Мақсадлар натижалар билан белгиланади деган тезиснинг равшанлигига қарамай, чет тили ўқитувчилари учун ассимиляция учун материални прагматик нуқтаи назардан аниқ тақдим этиш қийин бўлиши мумкин: нима учун. Кўпинча таклиф қилинадиган тушунтириш шундан иборатки, у шунчаки марказлаштирилган чет тили дастурининг талабларига жавоб беради ёки буни амалга ошириш керак. Кўзланган натижанинг таърифи умумий мақсадни амалга ошириш учун нутқий фикрлаш стратегиясини яратишнинг калитидир. Ўзлаштирилган малака ёки малаканинг таърифи қанчалик аниқ бўлса, уни чет тили дарсида ўзлаштириш алгоритми шунчалик аниқ бўлади.

Хорижий методологияда кутилаётган натижанинг таърифи “кириш” ва “чиқиш”, ўқув материали “кириш” ва “чиқариш” тушунчалари билан боғланган. Чет тилидаги нутқ тажрибасининг кенгайиши ҳозирги малака даражасидан кўра мураккаброқ тузилмаларни ўз ичига олган "кириш тили" ни тушуниш натижасида юзага келади. Умуман олганда, нутқ тажрибаси сабаб эмас, балки эгаллаган кўникма ва малакалардир. Агар "киритилган тил" (ўрганиш учун материал) ҳажми тушунарли ва етарли бўлса, жумлаларнинг грамматик фони автоматик равишда тушунилади. "Биз ҳозирги малака даражамиздан бироз юқорироқ тузилмаларни ўз ичига олган киритиш тилини тушуниш орқали эришамиз. Нутқ сабаб эмас, балки эгаллаланган кўникма ва малакаларнинг натижасидир. Агар киритилган маълумотлар тушунилса ва у етарли бўлса, керакли грамматик воситалар ёрдамида грамматик маънолар автоматик равишда тақдим этилади. Ушбу қоидалар нутқ фаолияти турларини коммуникатив ўқитишнинг услубий асоси ҳисобланади.

Чет тили ўқитувчиси касбий нутқ компетенсиясининг таркибий қисми сифатида тақдимот структуранинг бошқа таркибий қисмлари билан, масалан, нутқ хабарини қуриш компоненти билан боғлиқ. Хорижий методологияда ушбу компонент муваффақиятга эришиш, ишончни мустаҳкамлаш тушунчалари билан боғланиши мумкин. Чет тили ўқитувчиси томонидан нутқ хабарларини тақдим этиш самарадорлиги якуний ёки оралиқ маҳсулотни актуаллаштириш даражаси билан белгиланади. Бу тақдимотнинг муваффақияти, шунингдек, ўқитувчи ва чет тили талабалари ўртасидаги умумий ўзаро муносабатларнинг муваффақияти.

Муаммолилик. Нутқ хабарини муаммолилаштиришнинг таркибий қисми чет тили ўқитувчисининг чет тилида ўқитиш ва таълим фаолиятидаги муаммоларни тан олиш ва ҳал қилиш қобилиятини ривожлантиришни ўз ичига олади. Нутқ хабарини муаммолилаштириш бу муаммони аудиторияга ёки уни ҳал қилиш учун алоҳида коммуникатив шерикга қўйишни англатади. Муаммони ижобий тушуниш муаммони салбий нуқтаи назардан кўриб чиқишдан мавҳум бўлишга имкон беради. Бундай қайта тоифага бўлиниши мумкин бўлган муаммоли вазиятлар ва вазифалар қуйидагилардир:

- муаммоли вазият ўқувчилар учун назарияни бузадиган янги билимлар ва фактлар ўртасидаги қарама-қаршиликлар натижасида эмас, балки маълум ва ҳали номаълум ўртасидаги алоқани тиклаш воситаси сифатида;

- муаммоли вазият муаммонинг илмий аҳамияти билан уни ҳал қилишнинг назарий асоси йўқлиги ўртасидаги зиддият сифатида эмас, балки чет тили ўқитувчисининг илмий тадқиқот ишига имконият сифатида;

- муаммоли вазият тушунчаларнинг хилма-хиллиги ва бу фактларни тушунтириш учун ишончли назариянинг йўқлиги эмас, балки конструктив таълим натижалари ва мактаб ўқувчиларининг таълимини интеграция қилишда чет тили ўқитувчисининг тизимли тафаккурининг намоён бўлиши учун имконият сифатида;

- муаммоли вазият назарий жиҳатдан мумкин бўлган ечиш усули ва унинг амалий мақсадга мувофиқ эмаслиги ўртасидаги зиддият сифатида эмас, балки аксиологик жиҳатдан "фойдали" нуқтаи назардан вазиятнинг "ишлайдиган" элементларини аниқлашдир. чет тили ўқитувчисининг касбий ҳаракати тасвири.

Муаммоли вазиятни педагогик аҳамиятга эга деб қабул қилиш мумкин ва шарт. Муаммо маълум ва номаълумни фарқлаш, фарқлаш ва ечимларни топишга ёрдам беради.

Муаммонинг гносеологик аҳамиятини тушуниш туфайли чет тили ўқитувчиси нимани аниқ билишиги ҳамда нимани аниқ билмаслигини аниқ билиб олади.

Муаммо ва низоларни ҳал қилишда нутқий фикрлаш қобилиятини ривожлантириш чет тили ўқитувчисининг ўз ишини тавсифлашда метафора самарадорлигини билиши туфайли юзага келади. Чет тили ўқитувчисининг фаолиятини касбий рол сифатида тавсифлаш мумкин. Ҳар қандай турдаги ролларни идрок этиш аллақачон фаолиятнинг метафорасидир, чунки ўқитувчи актёр сифатида самарадорликни янада аниқроқ ҳисоблаш учун фаолият мазмунидан мавҳумлаша олади.

Тескари алоқа - бу цикл ва унинг ичида ҳар қандай импулс ҳаракатланиши учун бироз вақт керак бўлади. Бу шуни англатадики, таъсир фақат сабаб ҳамда маълум вақтдан кейин пайдо бўлади. Шундай қилиб, коммуникатив шерик фақат сабаб ва таъсирни бевосита боғлайдиган фикр-мулоҳазалардан тажрибага эга бўлади. Чет тили ўқитувчисининг касбий контекстида фикр-мулоҳазалар ҳар доим ҳам сабаб ва оқибат муносабатларини бевосита акс эттирмайди. Таъсирнинг сабабдан кейин келиши, ҳатто жисмоний қонунлар га ҳам тўғри келадиДемак, нутқий-клгнитив даражадаги ижобий ҳаракатларни ҳисоблаш тескари алоқа билан тузатилган бир неча олдинги ва кейинги босқичларни ўз ичига олиши керак.

Муваффақиятли ўқитиш ва тарбиялаш нуқтаи назаридан конструктив фаолиятга эътибор қаратиш, энг аввало, режалаштирилган натижага эришишга бор имкониятни сафарбар қилишни англатади. Натижага эришиш йўлида муваффақиятсизликка олиб келиши мумкин бўлган сабаблар қуйидагилар бўлиши мумкин:

1. Чет тили ўқитувчиси “натижа” сўзининг баъзи маъноларини билиши мумкин, лекин ўз амалий фаолиятида “натижа” тушунчасининг иш натижасини режалаштириш, ўргатиш ва акс эттиришга доир услубий имкониятларидан фойдаланмаслиги мумкин:

2. Бўлажак хорижий тил ўқитувчиси касбий фаолият шароитида эришиш мумкин бўлмаган нореал натижаларни қабул қилиши мумкин. Бунда таълим муаммосининг вақтинчалик, фазовий, алгоритмик ёки мазмун параметрлари нотўғри ҳисобланган бўлади.

3. Бўлажак хорижий тил ўқитувчисининг мотивацияси мақсадга эришиш учун етарли даражада кучли бўлмаслиги мумкин. Бундай ҳолда, чет тили ўқитувчиси ўз касбий фаолиятини ижтимоий рол сифатида кўриб чиқишга қодир эмас. Муаммодан абстракция қилиш учун етарли салоҳият бўлмаслиги ўқитувчининг мотивациясини пасайтиради.

4. Бўлажак хорижий тил ўқитувчиси маълум натижаларга интилади, уларнинг олиниши кенгроқ маънода ўзи учун номақбул бўлиши мумкин, масалан, аксиологик, психологик, бошқарувчи ва ҳоказо. Кроссовер эффекти. "Конструктивизм" компоненти мақсадни натижага айлантиришга ёрдам беради. Чет тили ўқитувчисининг нутқий фикрлаш компетенсиясини ривожлантириш натижани амалга оширишга олиб келадиган қуйидаги асосий тамойилларни шакллантиришни ўз ичига олади: - мақсадни тасдиқловчи шаклда белгилаш. Демак, чет тили ўқитувчиси ўзи режалаштирган йўналишда ҳаракат қила олади, керак бўлмаган нарсадан узоқлашмайди. Салбий натижаларни шакллантириш кўпинча ўқитувчининг онгли равишда ва бажаришга интилмайдиган "рўйхати" бўлиб чиқади.

Ҳар бир коммуникатив вазият учун чет тили ўқитувчиси ўз касбий фаолияти самарали хатти-ҳаракатларнинг намунасини топиши мумкин.

Ижтимоий мулоқот предмети натижасининг нутқий фикрлашда акс этиши чет тили дарсидаги нутқда баён қилинган вазифалар, режалар, ғоялар, ҳаракатларни якунига етказиш, амалга ошириш ифодаси билан белгиланади. Масалан, чет тили ўқитувчиси кўрсатилган жумлани таржима қилган талабага “аъло” баҳо қўяман деса, бу ишни ўз вақтида ошкора қилгани маъқул, чунки у талабага вақтинча ишониб топширилган назорат “таёқчасини” қайтариб олиши керак. Бу вазифа билан чет тили дарслари кейинги ўқитиш ва ўрганиш жараёнларини тартибга солади. Ижтимоий алоқа натижаларини оғзаки ва клгнитив акс эттиришнинг идеал тахминий вариантида чет тили ўқитувчисининг шахси касбий нутқ компетенсиясига эга бўлган ўқитувчи, ўқитувчи-маслаҳатчи сифатида ишлайди, чет тилида кўникмалар, олинган билимларни қўллаш самарадорлигини шарҳлайди. Касбий нутқ компетенсиясининг услубий тематик муқобили учун нутқда белгиланган мақсадга эришиш шарти устувор ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике. - М.: Высшая школа, 1991. - 169 с.
2. Белухин Д.А. Учитель : от любви до ненависти...(Техника профессионального поведения). - М.: Народное образование, 1994. - 144с.
3. Белый Б.И. Тест Роршаха: Практика и теория. - СПб.: Дорваль, 1992.-79 с.
4. Бельчиков Ю.А. Лексическая стилистика: проблемы изучения и обучения. - М., 1988. - 299 с.
5. Abduganiyeva S.Sh. “Innovative, Modern Approach to Teaching English”- MIASTO PRZYSZŁOŚCI, 2022y
6. Allamuratov G.A. “Research of Modern Technologies of Education”- JOURNAL OF PHARMACEUTICAL NEGATIVE RESULTS, 2022y
7. Attaullaev F.F. “BIRLASHGAN ARAB AMIRLIKLARI YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINING AYRIM JIHATLARI XUSUSIDA” - Scientific Impulse, 2022y
8. Babaxodjaeva Sh. M. “WINTER IS THE PURPOSE AND MEANS OF WINTERING”- E Conference Zone, 2022y
9. Boltaeva M.M. “FORMS OF INTRODUCTION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PHYSICAL TRAINING CLASSES AND WAYS OF THEIR USE”- Scientific bulletin of namangan state university, 2019y
10. Karimova J.Sh. “Characteristics of Phraseological Units Related to Floronym in Languages (In the Example of English-Russian-Uzbek Languages)- Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences (IJNRAS),2022y
11. Karimova J.Sh. “The Importance Of Listening In Foreign Language Learning”- The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2022y
12. Maqsudova G.O. “Research of Modern Technologies of Education”- JOURNAL OF PHARMACEUTICAL NEGATIVE RESULTS, 2022
13. Maqsudova G.O.” IMPROVING STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE TRAINING ON THE BASIS OF AN INTEGRATED APPROACH”- Web of Scientist: International Scientific Research , 2022y
14. Mamajonova N.A. “Research of Modern Technologies of Education”- JOURNAL OF PHARMACEUTICAL NEGATIVE RESULTS, 2022y
15. Nabiyeva M.S. “The importance of the principles of collaborative learning in teaching English to middle school students” - Молодой ученый, 2020y

16. Ro'zmetova D.A. "ABOUT COMPARATIVE ANALYSIS OF ECONOMIC TERMS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES."- Theoretical & Applied Science, 2020y

17. Ro'zmetova D.A. "Challenges in Teaching English as a Specific Purpose" - Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science,2021y

18. Ro'zmetova D.A. "Research of Modern Technologies of Education"- JOURNAL OF PHARMACEUTICAL NEGATIVE RESULTS, 2022y

19. Ro'zmetova D.A. "Research of Ecological Safety and Chemical Compositions of Phospholipids Obtained from Local Vegetable Oils and Their Miscelles"- E3S Web of Conferences 288, 01084 (2021)

20. Sadikov T.U. "IMPROVING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF MILITARY PEDAGOGIES FROM FOREIGN LANGUAGES AS ONE OF THE MAIN FACTORS OF MODERNIZATION OF EDUCATION"- European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 2020

21. Tursunova I.S. "DUAL EDUCATION SYSTEM AND ITS IMPORTANCE IN TRAINING PROFESSIONALS"- International Journal of Psychosocial Rehabilitation,2020

22. Uralov O.Sh. "Internationalization of higher education in Uzbekistan" - Social Sciences & Humanities Open, 2022

23. Karimova J.Sh. "Антономические отношения между фразеологическими единицами с названиями растений"- Labaratorium WIEDZY,GOSPADARKA I INNOWACJE, 2022y

24. Karimova J.Sh. "INGLIZ TILI DARSLARIDA O`QUVCHILARNING LUG`AT BOYLIGINI OSHIRISHDA QO`LLANILADIGAN INTERFAOL USULLAR"- International Congress on Multidisciplinary Studies in Education and Applies Sciences, 2022y

25. Karimova J.Sh. "SEMANTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL ANTONYMS WITH FLORONYMS IN ENGLISH"- International scientific-online conference: INTELLECTUAL EDUCATION TECHNOLOGICAL SOLUTIONS AND INNOVATIVE DIGITAL TOOLS,2022y

26. Abduganiyeva S.Sh. "Input processing in Adults SLA" - Involta Innovatsion Scientific Journal,2022y

27. Allamuratov G.A. "Model of fostering Student Tolerance in The Process of Learning a Foreign Language"- Eurasian Scientific Herald. 2022

28. Allamuratov G.A. "Didactic Aspects of developing Students' Professional Communicative Competence in Foreign language" - Oriental Journal of Philology/ Sharq filologiyasi jurnali,2022

29. Babahodjaeva Sh.M. "Some pecularities of teaching vocabulary"- ТДПУ Илмий ахборотномаси, 2022

30. Maqsudova G.O. "SOME ISSUES OF IMPROVING STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE READINESS" - Oriental Journal of Philology/ Sharq filologiyasi jurnali , 2022

31. Maqsudova G.O. "ASSESSMENT OF STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE READINESS THROUGH THE INTEGRATIVE DEVELOPMENTAL APPROACH"- Oriental Journal of Philology/ Sharq filologiyasi jurnali, 2022

32. Maqsudova G.O. "IMPROVING STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE TRAINING ON THE BASIS OF AN INTEGRATED APPROACH"- Web of Scientist: International Scientific Research, 2022

33. Tursunova I.S. "Developing Pedagogical technologies and skills" - Web of Scientist: International Scientific Research Journal (WoS), 2022

34. Tursunova I.S. “American Journal of Interdisciplinary Reeach and Development” - Dual education system its importance in training professionals, 2022

35. Uralov O.Sh. “Олий таълимда миграция жараёнлари талабаларнинг академик мобиллиги хусусиятлари “-ТДПУ Илмий ахборотномаси,2022

36. Karimova J.Sh. “Фразео-синонимический ряд и проблема доминанты” - Хоразм маъмун академияси ахборотномаси , 2022

37. Karimova J.Sh. “СИНОНИМИЧЕСКИЙ РЯД ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С НАЗВАНИЯМИ РАСТЕНИЙ В АНГЛИЙСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ” - “ZAMONAVIY TA‟LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA UNGA QARATILGAN KREATIV G„OYALAR, TAKLIFLAR VA YECHIMLAR” MAVZUSIDAGI 38-SONLI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ON-LINE KONFERENSIYASI, 2022